

CULTURA EST-EUROPEANĂ DIN NOU ÎN ATENȚIA OCCIDENTULUI

U

n nou prilej de a-mi confirma că nu sîntem singurii spectatori și totodată actori ai spectacolului dezolant pe care-l oferă criza culturii l-am avut participînd, la Paris, în zilele de 29 și 30 octombrie, la o reuniune internațională privind problema transformărilor economice și culturale din estul Europei. Personalități de marcă din țările est-europene, dintre care unele îmi erau cunoscute de la o înfîlnire teatrală ce a avut loc în urmă cu un an la Limoges (Karel Kraus, dramaturg cehoslovac, Predrag Matveevic, eseist și critic iugoslav, Tomasz Lubinski, scriitor și critic polonez), au desenat în linii aspre, de un realism crud, situația culturii din

fostele zone ale totalitarismului. Diferențele particularizează cumva, esența rămînînd, însă, aceeași. Cultura acestor țări, care a produs valori incomensurabile, valori reprezentînd ani de zile opoziția intelectuală față de dictatura comunistă, această cultură deci plutește azi în derivă. Libertatea, dezghețul, ștergerea granițelor est-vest n-au putut da încă un sens nou evoluției culturale. Dimpotrivă, șocul eliberării a produs o zguduire din temelii a conceptelor și practicilor constituite. Publicul, altădată fidel și generos, a întors spatele culturii, artei, «jocului secund», spre a se lăsa captivat de jocul politic sau spre a se abandona luptei pentru existență în condițiile unui drum accidentat spre economia de piață. Bugetele, în general secătuite, ale statelor nu-și mai pot îngădui susținerea integrală a activității culturale, iar subvențiile din surse private apar întîmplător și cu greutate. Inseși modalitățile culturale au nevoie de schimbări, de adaptări la un nou tip de sensibilitate și, poate, la un nou public. Instituțiile culturale, construite pe vechile structuri, nu mai pot face față rigorilor drastice ale descentralizării. Artiștii sînt derutați, se simt agresați de dictatura banului, loviți, cu alte mijloace, în libertatea lor de expresie, în drepturile lor de proprietate intelectuală. Spectrul șomajului, al sărăciei, al degradării morale și fizice se arată a fi din ce în ce mai necruțător. Solidaritatea profesională, de interese morale, unitatea de breaslă par a fi dis-

truse, ivindu-se alte regrupări, în jurul altor interese, îndeosebi politice. Și, nu în ultimul rînd, gravele dificultăți economice apasă tot mai sufocant asupra vieții culturale.

În ciuda acestei situații sumbre, există încă energii neconsumate în domeniul creației artistice, se produc totuși deschideri spectaculoase. (În cazul teatrului românesc m-a bucurat să amintesc turneele remarcabile și participările încununute de succes la festivaluri internaționale de prestigiu.) Există, de asemenea, o voință de a reface solidaritatea oamenilor de cultură, de a apăra valorile create și dreptul la proprietate asupra creației artistice.

Franța a arătat că e dispusă a sprijini culturile est-europene în efortul lor de a ieși din marasm. Claude Santelli, președintele Societății Autorilor și Compozitorilor Dramatici (SACD), s-a dovedit a fi un admirabil avocat al cauzei culturale, avertizîndu-i pe economiștii și oamenii de afaceri prezenți la reuniune că nici o economie nu poate trăi fără cultură (la care, e drept, Dominique Strauss-Kahn, ministru delegat pe lângă ministrul de stat însărcinat cu industria și comerțul exterior, i-a replicat cu eleganță franțuzească: dar nici cultura nu rezistă fără economie...). Domnul Claude Santelli, împreună cu domnia Hubert Astier, delegat general al Societății Autorilor și Compozitorilor Dramatici, și Paul Tabet, director al Fundației Beaumarchais, au coordonat Atelierul 6 «Cultură și comunicație» din cadrul reuniunii de la Paris și au redactat un document final în care se vorbește despre modalitățile practice de apărare a dreptului moral al autorilor asupra operei lor, despre crearea unor convenții culturale europene, despre crearea unui fond cultural al Europei, despre obligația guvernelor europene de a sprijini cultura. Un document lucid, solemn, important. De care ar trebui (și va trebui) să se țină seama.

Dar, vorba lui Raymond Barre, fost prim-ministru al Franței, care a luat cuvîntul în ședința de închidere a reuniunii, singurul principiu valabil rămîne: «ajută-te singur, ca să poți fi ajutat!». Valabil atît pentru economiile cît și pentru culturile est-europene. Este și singura concluzie rațională asupra soartei culturii: trebuie să învățăm a ne ajuta singuri, să nu așteptăm miracole și lacrimi ministeriale sau occidentale, ci să facem în așa fel încît, uniți și solidari, să răzbim prin vicisitudini. Cultura noastră merită acest efort conjugat al intelectualității. ■

în ultimul timp am avut multe alte preocupări, care m-au împiedicat, să zicem, să fac teatru propriu-zis. De fapt, în ultimul timp m-am ocupat foarte mult de secția de teatru a festivalului de la Salzburg. Și încă trei ani de acum înainte mă voi ocupa numai de acest festival. Deci, pînă în 1994 timpul meu va fi consacrat în cea mai mare parte acestui festival. Evident că am nenumărate proiecte în materie de teatru. Mai greu este cu timpul. Mi-am propus să fac un spectacol pe textul lui Goethe, Faust. Un spectacol la care mă gîndesc de foarte mult timp și care îmi va lua mult timp. Pentru că îmi doresc să pun în scenă textul integral. Mi-am propus ca spectacolul să dureze cinci seri. Acum mă preocupă și regia de operă. Am montat Peleas și Melisanda la opera din Cardiff. Am ales Debussy pentru că mi s-a părut extrem de potrivit pentru acea sală și acel public și am avut norocul să-l am ca dirijor pe Pierre Boulez.

R.S. — Sînteți ceea ce se numește un regizor «incomod». Veți fi și un director incomod la festivalul de la Salzburg?

P.S. — Nu cred că adjectivul «incomod» atașat mie în tinerețe mi se mai potrivește și acum. Cînd eram mai tînăr, eram foarte tentat să fiu și să rămîn încăpățînat și rebarbativ. Acum, la 54 de ani, nu mai manifest același interes pentru aceste laturi ale personalității mele. Și preocupările mele s-au schimbat, evident, odată cu vîrsta și cu experiența. Preocuparea mea acum este de a menține viu interesul pentru teatru și de a menține vii vechile tradiții ale teatrului, avînd în vedere că teatrul este, după cum știți, una dintre cele mai vechi forme ale artei. După părerea mea este extrem de im-

portant să menținem vii tradițiile sale, dar și să deschidem, pornind de la ele, noi direcții, noi căi de manifestare a acestei arte. Părerea mea, și cred că nu numai a mea, este că, acum, la acest sfîrșit de secol 20, nici o altă artă nu poate să facă ceea ce formele teatrului antic pot face pentru lumea de azi, mai ales tragedia antică. Imaginați-vă că forme de teatru vechi de cîteva mii de ani se adresează minților unor oameni din secolul 20 și căutați să înțelegeți cît de actual, cît de penetrant, cît de semnificativ este teatrul antic pentru oamenii lumii de astăzi. Deci, repet, ceea ce mă interesează acum este să mențin vii tradițiile teatrale, fără îndoială fiind permanent preocupat și de spiritul novator în această artă care nu poate, însă, să nu plece de la tradiție. Cam aceasta este preocuparea mea ca director al festivalului de la Salzburg, paralel cu aceea de a alătura cele mai bune spectacole, cei mai buni actori, cei mai buni regizori în cadrul acestui festival, tocmai pentru a arăta ce poate face teatrul în zilele noastre. Mă interesează foarte mult, acum, creațiile teatrale din țările est-europene, o zonă de teatru extrem de interesantă, o zonă cu resurse inimaginabile în această materie. De aceea voi accordera un loc aparte în cadrul festivalului de la Salzburg creațiilor teatrale din țările est-europene. Și nu întîmplător Austria, care găzduiește acest festival și ale cărei tradiții în legăturile cu Estul nu mai trebuie relevate, va primi — începînd cu ediția din '92 a acestui festival — foarte multe trupe teatrale din estul Europei.

RUXANDRA SĂRARU